

Если мы хотим собирать урожай каждый год - каждый год надо садить кукурузу. Если мы хотим собирать урожай в течение 10 лет – надо посадить сад. Если мы хотим собирать урожай в течение 100 лет – надо насаждать образование, т.е. формировать по образу и подобию. По какому образу и по чьему подобию? Ответ и выбор за нами, а результат выбора покажет время. Мудрый Соломон написал: «Пускай же глаза твои смотрят вперед». И пусть Сам Бог даст нам эту способность увидеть, предусмотреть и сделать правильный выбор. «Что пользы человеку приобрести весь мир, а себя самого погубить» (Мк 8:36). И как при этом не согласиться с Платоном, что «незнание Бога есть для государства наибольшим злом, и кто подрывает религию, подрывает и основы общества».

Докаш В., Позняк Я.

СВІТСЬКА ТА ТЕОЛОГІЧНА ОСВІТА: ВЗАЄМОДІЯ ЧИ КОНФРОНТАЦІЯ?

Якщо детально проаналізувати наше законодавство, то можна побачити, що тут наявні так звані “правові ножиці”. З одного боку, законодавство гарантує свободу, урівнюючи в правах всіх громадян держави (ст.24 Конституції), а, з іншого, – залишає віруючих поза межами правового поля (ст.35 Конституції та ст.6 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації”), декларуючи відокремлення школи від церкви. Зазначимо, що навіть і Закон “Про освіту” не гарантує права на отримання альтернативної (не світської) освіти для дітей віруючих, незалежно від приналежності до релігійної організації, у навчальних закладах. Слід також відзначити, що навіть і в роки незалежності України ще не вирішено питання надання богословській освіті належного статусу, який урівнював би її в правах зі світською. Перепоною, знову ж таки, виступає принцип відокремлення школи від церкви. Тут постає декілька питань.

По-перше, чи можна засвоїти оту спадщину – релігію – тільки при однобічному (світському) підході до неї?

По-друге, якщо Основний та інші закони декларують право на свободу совісті, то вони повинні розширити ці права до можливостей альтернативних світській освіті закладів конфесійного типу та дозволу на

читання курсу теології в навчальних закладах. Тим більше, що такий досвід у світі є.

Доречно зауважити, що представники релігійних організацій давно ставлять питання про необхідність зміни трактування як поняття “свободи совісті”, так і принципу “відокремлення школи від церкви”.

Широке розуміння релігієзнавчої освіти, на нашу думку, повинно включати і релігійну освіту. Тут слід зауважити, що вивчення основ релігійних віросповідань є одним з фундаментальних принципів релігійної свободи. Право на навчання релігії у західноєвропейських країнах, наприклад, включає в себе право на створення приватних шкіл, підконтрольних тій чи тій церкві, та право на навчання релігії у публічних школах. Європа давно вирішила це питання. Право на навчання релігії закріплено у Конституціях таких країн як Італія, Іспанія, Німеччина, Польща тощо. У багатьох країнах немає різниці у правовому статусі релігійних і нерелігійних шкіл. В Німеччині, Австрії, Швейцарії, Італії, Словаччині релігійні школи прирівнюють до публічних. В Британії, наприклад, біля 4,5 тис. релігійних шкіл фінансуються державою. Це стало можливим тому, що свобода навчання релігії підтверджується ст.2. Першого протоколу Європейської Конвенції з прав людини.

Україна намагається ввійти в європейські структури, тому їй потрібно наслідувати культурні надбання Європи. В першу чергу це відноситься до практики засвоєння релігійних цінностей.

Нам бракує досвіду, адже 70-літній період масової атеїзації призвів до нівелювання релігійних цінностей, деформації масової свідомості. Хоча тут можна було б зауважити, що західні регіони України і в часи тоталітаризму використовували релігію для підвищення моральності, збереження традицій. Відповідний досвід поєднання світської і релігійної освіти вже є й в незалежній Україні. Певні досягнення у вирішенні цього болючого для нас питання належать Буковинському регіонові. Центром релігієзнавчої освіти в цьому краї став Чернівецький університет.

В лютому 1994 р., уже в умовах незалежності, в Чернівецькому університеті було започатковано роботу першого в Україні філософсько-теологічного факультету (з точки зору історичної справедливості, потрібно сказати, відновлено спеціальність “Теологія”, яка була в університеті з часу його заснування в 1875 році). На перший курс теологічного відділу було зараховано 27 студентів, які паралельно отримували спеціальність “Релігієзнавця”. Вони здобували знання як зі спеціальних теологічних, так і загальноосвітніх дисциплін. З цього часу, властиво, розпочався експеримент з підготовки богословів у державному навчальному закладі. У 1996 році на філософсько-теологічному

факультеті було створено кафедру релігієзнавства та теології і зроблено перший набір за спеціальністю “Релігієзнавство”.

З часу заснування факультету здійснено шість випусків спеціалістів-теологів та чотири – релігієзнавців.

Роботу викладачів та студентів за цими спеціальностями можна розділити наступним чином.

По-перше, наукова робота. Викладачі та студенти обох спеціалізацій беруть участь у міжнародних наукових конференціях, друкуються у різних наукових виданнях тощо. Так, за період 2002-2005 рр. викладачами кафедри зроблено понад 84 публікації з релігієзнавчих проблем, з яких 21 праця – викладачів-теологів (на кафедрі працює дев'ять викладачів теологічних дисциплін, з них вісім є кандидатами богослов'я). Щодо студентських публікацій, то загальна кількість таких становить 48, з яких 15 – належать студентам спеціальності “Теологія”.

Методична робота викладачів кафедри представлена також широко. За зазначений період видано 38 одиниць методичних розробок, підручників та монографій, 11 з яких – роботи викладачів богословського відділення.

Щороку, при Відділенні релігієзнавства Інституту філософії НАН України діє Міжнародна літня школа релігійної толерантності, до співпраці з якою кафедра делегувала протягом всього часу 6 представників, у тому числі 2-х студентів богословського відділення.

По-друге, у регіоні діє обласна організація Української Асоціації Релігієзнавців. Діяльність її членів виступає консолідуючим чинником між науковцями та теологами і місійними організаціями. Уже третій рік поспіль вони разом проводять “Єдині дні релігійної свободи”, круглі столи тощо.

По-третє, слід зазначити, що специфічну функцію виконує заочне відділення факультету. На ньому навчаються 274 студенти - представники різних релігійних течій. Серед них понад 120 – православного віросповідання (з яких 2 єпископи та понад 20 священників); 15 – віруючі Церкви Адвентистів Сьомого дня (АСД); 11 – п'ятидесятники (у тому числі один єпископ та директор духовної семінарії).

Окремо потрібно відзначити те, що Міністерство освіти і науки України уже три роки поспіль робить певні спроби вирішити власне проблему “ножиць”, про яку говорилось раніше. Всі студенти-теологи, зараховані на навчання, мають можливість безкоштовно отримувати спеціальність “Релігієзнавця” на заочному відділенні.

По-четверте, зазначимо, що факультет є “кузнею” кадрів для релігійних організацій. Так, факультет за період свого функціонування дав дорогу у світ 6 випускникам-магістрам, 5 з них – представники Церкви АСД, серед яких сьогодні 2 – президенти обласних конференцій. В даний час ще два вірних Церкви АСД проходять заочно студії у магістратурі факультету. Немаловажним є й той факт, що шість випускників-теологів залишилися працювати викладачами факультету.

Станом на 1 вересня 2005 року на денній формі факультету навчаються 101 студент-теолог та 73 релігієзнавці. Серед них є представники різних релігійних організацій. Зокрема, УПЦ КП, ХВС, ЄХБ, новітніх релігійних віросповідань тощо.

Враховуючи, що сьогодні в навчальних закладах введено курси з “Основ філософії”, “Релігієзнавства” та “Етики”, випускників релігієзнавчого відділення, незалежно від спеціалізації, запрошують читати ці предмети. Слід зазначити і таку деталь – випускник-теолог, отримавши сан, водночас працює на парафії і читає один із предметів у школі. Відгуки при цьому тільки позитивні. Це краще, ніж би ці предмети читали вчителі, які не мають філософської освіти. Взагалі, на Буковині постійно зростає інтерес до знань релігієзнавчого характеру. І не дивно, що в 13 школах районів області та в 16 школах міста уже довгий час читаються курси “Релігієзнавства” та “Християнської етики”.

Окрім релігієзнавчо-теологічного відділення факультету ЧНУ, де на 6-ти курсах нині навчається 184 студенти, на Буковині ще функціонують: Чернівецький православний богословський Інститут УПЦ (260 слухачів); чотири духовних заклади союзу ЄХБ (Чернівецький регіональний біблійний коледж; Біблійний заочний інститут “Служіння настановленням”; Чернівецький теологічний інститут; Біблійна семінарія (560 слухачів)); Буковинський біблійний інститут (25 слухачів); Буковинський біблійний інститут при Церкві АСД. Окрім цих закладів, на Буковині діє ще 705 суботніх, недільних та катехичних шкіл, які дають знання основ віровчення певних конфесій.

Слід зазначити, що перші кроки Буковинського експерименту щодо залучення богословів до навчально-виховного процесу є достатньо позитивними.

Україна стала демократичною державою, що передбачає, на нашу думку, вироблення ряду питань.

По-перше, батьки-віруючі, а сюди можна долучити і велику кількість невіруючих, бажали б, щоб їх діти навчалися релігії. Релігія для них є не просто модою чи традицією, а чинником моралізації особи.

По-друге, релігійним громадам потрібні кадри священнослужителів, яких в достатній кількості не можуть підготувати духовні заклади. Тому, паралельно із державною, повинна виникнути мережа релігійної (богословської) освіти.

По-третє, експеримент, який проводиться в Чернівецькому національному університеті, показав, що настав час співробітництва науковців і теологів, а це уможливило поєднання взаємодоповнення зусиль освітян та формування міцного духовно-ціннісного потенціалу українського суспільства.

Подальша демократизація суспільства повинна призвести до того, що на Буковині виникне ще ряд шкіл як при релігійних громадах, так і публічних, а пропаганда ворожості між державною освітою та релігійною зникне сама по собі.

Колонова А.

НЕ БОЯТИСЯ ЗНАТЬ

Згідно з вказівкою Президента України з 1 вересня в усіх школах України мав з'явитися новий предмет — християнська етика або етика віри (остаточної назви поки що немає). Заяви про його створення, які лунали до прийняття цього розпорядження, сприймалися далеко неоднозначно. Багато людей і тепер висловлюються проти викладання в школі «такої делікатної дисципліни»: одні ставляться до неї з обуренням, інші — стриманіше, але все ж таки скептично. І така ситуація виглядає дивною з кількох причин. Інколи складається враження, що люди, які наприкінці минулого року самі розпочали зміни у своїй країні, тепер прагнуть відступити назад, закритися руками від нових пропозицій, навіть не міркуючи, у чому ці пропозиції полягають. А тому, не роздивившись, відразу наводять цілу купу аргументів проти нового предмета.

Найбільшою перешкодою впровадженню в школах християнської етики називають існування в Україні багатьох конфесій. Через це, мовляв, вчителі священники будуть необ'єктивними у трактуванні деяких релігійних аспектів, намагаючись подати їх кожен з позиції власного патріархату. Але скажіть, чому така проблема не постає у зв'язку з викладанням інших гуманітарних («неточних») наук, таких як література, історія тощо? Здавалося б, тут повинна виникати ще більша плутанина,

бо кожен вчитель може по своєму оцінювати художній твір чи історичну подію. Однак у той же час існує єдина програма і підручник, цією програмою затверджений, а тому немає небезпеки в нав'язуванні вчителем однієї думки.

Другий аргумент «проти»: за один-два місяці неможливо виробити якісну навчальну програму, а також написати підручник, а відтак новий предмет будуть викладати некваліфіковано.

Але ж відомо, що в кількох Західних областях України християнська етика викладається вже десять років, тобто досвід запровадження такої дисципліни вже є.

Багато хто вважає недоречним викладання християнської етики в школі через те, що Церква в Україні відокремлена від держави, а школа — від Церкви. Відповідно, церковною освітою повинні займатися спеціальні недільні школи, куди можна ходити за власним бажанням.

Однак, зі слів міністра освіти і науки Станіслава Ніколаєнка, новий предмет не ставить перед собою завдання примусити дитину вірити у християнські догми. Мета його, як і будь якого іншого курсу, дати інформацію про частину нашої дійсності. Людина може бути атеїстом, але їй, як освіченій особі, потрібно знати, що таке релігія, від якої вона прагне відсторонитися. Крім того, на мою думку, впровадження християнської етики саме як одного із загальноосвітніх предметів могло б принести неабияку користь, адже ці знання стали б гарним доповненням до інших шкільних курсів. Йдеться передусім про гуманітарні предмети (історія, естетика, культурологія, людина і суспільство). До того ж, без основ християнської етики неможливо повною мірою досягнути своєрідність української літератури, її витоки, основні мотиви, які дуже відрізняються від мотивів інших світових літератур саме завдяки потужному впливу християнської моралі на українське письменство.

Цікаво, що згідно із соціологічними опитуваннями, які проводилися цього року напередодні Великодня, більш ніж 80% українців вважають себе віруючими. Отже, за 70 років радянської атеїстичної пропаганди зі свідомості нашого народу не вдалося викоренити християнської віри, а відтак нова дисципліна прийде не на мертвий ґрунт. З іншого боку, вона допоможе отримати знання, яких на сьогодні замало навіть у віруючих людей.

Мушу додати, що аргументи проти введення нового предмета частіше наводять саме представники старшого покоління, виховані як «професійні» атеїсти за часів СРСР. Серед думок, які я чула, була, наприклад, така: релігія — це, по-перше, омана, а по-друге — справа минулого, а ми повинні йти у майбутнє. Підхоплюю останню частину